

กับภาพรวมของภาคอีสาน

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ-ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดินแดนที่อยู่เหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ แม่น้ำโขง อ.บึงกาฬ จ.หนองคาย

ทิศใต้- ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ดินแดนที่อยู่ใต้สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ เทือกเขาสันกำแพง อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา

ทิศตะวันออก-ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดินแดนที่อยู่ตะวันออกสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จ.อุบลราชธานี

ทิศตะวันตก- ติดต่อกับภาคกลาง ดินแดนที่อยู่ตะวันตกสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ เทือกเขาเพชรบูรณ์ อ.ด่านซ้าย จ.เลย

ขนาด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ "ภาคอีสาน" มีเนื้อที่ทั้งหมด 170,326 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่ 19 จังหวัด

ได้แก่

- 1.กาฬสินธุ์
- 2.ขอนแก่น
- 3.ชัยภูมิ
- 4.นครพนม
- 5.นครราชสีมา
- 6.บุรีรัมย์
- 7.มุกดาหาร
- 8.มหาสารคาม
- 9.ยโสธร
- 10.ร้อยเอ็ด
- 11.ศรีสะเกษ
- 12.สกลนคร
- 13.สุรินทร์
- 14.หนองคาย
- 15.หนองบัวลำภู
- 16.อำนาจเจริญ
- 17.อุดรธานี
- 18.อุบลราชธานี
- 19.เลย

เป็นภาคที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ ภาคอีสานเดิมมี 15 จังหวัด เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นจึงมีการแยกจังหวัดเพิ่มอีก 4 จังหวัดดังนี้ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญ แยกออกไปจากจังหวัดอุบลราชธานี ,จังหวัดมุกดาหารแยกออกไปจากจังหวัดนครพนม และจังหวัดหนองบัวลำภูแยกไปจากจังหวัดอุดรธานี

ลักษณะภูมิประเทศ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะแยกตัวออกจากภาคเหนือและภาคกลางอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เพราะการยกตัวของแผ่นดินสองด้าน คือ ด้านตะวันตก และด้านใต้ ทำให้ภูมิประเทศตะแคงลาดเอียงไปทางตะวันออก การยกตัวของ แผ่นดิน ด้านตะวันตกทำให้เกิดขอบสูงชันตามแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ ต่อไปยังแนวเทือกเขาตงพญาเย็น โดยที่ด้านขอบชัน หันไปทางตะวันตกต่อบริเวณที่ราบภาคกลาง ภูมิประเทศทางด้านใต้ตามแนวเทือกเขา สันกำแพง และเทือกเขาตงรัก แผ่นดินยกตัวสูงชันเช่นเดียวกับทางด้านตะวันตกโดยที่หันด้านขอบชันไปทางประเทศกัมพูชา คล้าย ๆ กับพื้นที่ตะแคงหรือเอียงไปทางเหนือ

บริเวณทางตอนกลางของภาค มีลักษณะเป็นแอ่งคล้าย กะทะทางลุ่มแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล ทั้งนี้เพราะแนวเทือกเขาภูพาน ทอดยาวค่อนไปทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของภาคในแนวทิศ ตะวัน ออกเฉียงใต้- ตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนทาง ตอนบน เป็น แอ่งหนองหานและที่ราบลาดเอียงไปทางแม่น้ำโขง ลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยาโดยทั่ว ๆ ไปของภาคนี้ส่วนใหญ่ประกอบด้วย หินชั้น ซึ่งมีหิน ททรายและชั้นเกลือแทรกอยู่ในบางบริเวณ จากการสำรวจพบว่าบางแห่งความหนาของชั้นเกลือนับเป็นร้อยเมตร หิน ดานที่เป็นหินทรายเหล่านี้เมื่อสึกกร่อนสลายตัว ไปเป็นดินทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์และไม่เก็บน้ำ ทำให้เกิดปัญหาความแห้งแล้งซึ่งปรากฏอยู่ทั่ว ๆ ไปในภูมิภาคนี้ ทั้ง ๆ ที่บางบริเวณมีปริมาณ ฝนมากกว่า ภาคกลางของประเทศ

ภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งเขตย่อย ตามลักษณะและโครงสร้างได้ 4 บริเวณด้วยกัน คือ

บริเวณภูเขาและที่สูงด้านตะวันตก ครอบคลุมพื้นที่ตาม แนวเทือกเขาเพชรบูรณ์ในเขต ข.เลย ขอนแก่น ทอดยาวมาเชื่อม ต่อกับเทือกเขาตองพญาเย็น ในเขต จ.ชัยภูมิ และนครราชสีมา ลักษณะภูมิประเทศบริเวณนี้ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยภูเขาหินทราย ชุดพระวิหารภูพานและชุดภูกระดึง การกัดเซาะสึกกร่อน บางแห่ง ยังคงลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาที่มีด้านราบและมีขอบชัน (mesa or table land) เช่น ภูกระดึง เขาใหญ่ เป็นต้น เทือกเขาสูงเป็นแหล่งเกิดของ แม่น้ำลำธารสายสำคัญ ๆ ที่ไหล ไปทางตะวันออก ตามแนวลาดเอียงของภูมิประเทศ ได้แก่ แม่น้ำชี แม่น้ำพอง แม่น้ำพรม แม่น้ำชีโยง และลำธารสายสั้น ๆ อีก มากมายบางบริเวณภูมิประเทศเป็นที่สูงสลับลูกเนินเตี้ย ๆ มีที่ราบแคบ ๆ ในเขต จ.ชัยภูมิ เขตนี้บางแห่งยังมีป่าดงดิบที่สมบูรณ์ แห่งหนึ่งของประเทศ ปัจจุบันป่า ดังกล่าวถูกกันกลาง เพื่อทำไร่

บริเวณเทือกเขาสันกำแพงและเทือกเขาตองพญา ภูมิประเทศ ทางด้านใต้ของภาคนี้ ด้านที่ติดกับประเทศกัมพูชา พื้นที่ถูกยก ตัวสูงขึ้นขนานไปตาม แนวละติจูดบริเวณ ประเทศไทย เป็นที่สูง ลาดเอียงไปทางเหนือ ส่วนในประเทศกัมพูชาเป็นที่ราบต่ำ จึงมัก จะเรียกกันว่าเขมรสูงและเขมรต่ำ แนวเทือกเขาสูง ดังกล่าวเป็น แหล่งของต้นน้ำลำธารหลาย สาย เช่น ลำตะคอง ลำพระเพลิง แม่น้ำมูล ลำปลายมาศ ห้วยชะยุง ลำโดมใหญ่และลำโดมน้อย สาขาเหล่านี้ไหลลงสู่ แม่น้ำมูลและแม่น้ำโขงในที่สุด

ภูมิประเทศที่เป็นที่ราบเชิงเขา มีการกัดเซาะสึกกร่อน บางแห่งเป็นภูมิประเทศมีทั้งที่สูงที่ต่ำสลับกันไปเช่นเดียวกับที่ราบ ลูกฟูก นอกจากหินชั้นแล้ว บางแห่งยังมีหินอัคนี ซึ่งส่วนใหญ่เป็น หินบะซอลท์ ยุคเทอร์เชียรี แทรกดันตัวขึ้นมาเป็นหย่อมๆ ในเขต จ.บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ บางบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชี และแม่น้ำมูล จัดเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีอาณาบริเวณกว้าง ขวาง ที่สุดในภูมิภาคนี้บาง แห่งภูมิประเทศเป็นที่ราบลูกฟูก สลับลูก เนิน ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ที่ราบลุ่มแม่น้ำทั้งสองนี้ เนื่อง จากเป็นที่ลุ่มต่ำ ประกอบกับบางบริเวณแม่น้ำไหลคดเคี้ยวโค้งตะ วัด (meanders) และบางแห่งแม่น้ำลัดทางเดิน จึงมีทะเลสาบ

รูปแอกปรากฏอยู่ทั่วไป

ประชากรตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตนี้หนาแน่นกว่าเขตอื่นๆ ของภาคส่วนใหญ่มักจะรวมกันอยู่บนที่ดอนเป็นกลุ่มๆ ซึ่งลักษณะ การตั้งบ้านเรือนดังกล่าวแตกต่างไปจากการตั้งบ้านเรือนใน บริเวณภาคกลางของประเทศ สาขาของแม่น้ำชีในส่วนที่เกิดจาก เทือก เขาภูพาน เช่น ลำเซ ห้วยเซบก ไหลลงสู่แม่น้ำชี และไป รวมกับแม่น้ำมูลระหว่าง อ.เขื่องใน กับ อ.วารินชำราบ ในเขต จ.อุบลราชธานี และแม่น้ำมูลไหลลงสู่ แม่น้ำโขงในเขต จ.อุบลราชธานีเช่นเดียวกัน

แอ่งที่ราบโคราช (Korat basin) เป็นที่ราบต่ำที่อยู่ ทางตอนล่าง (ด้านใต้) ของภาค เริ่มตั้งแต่บริเวณชายขอบของ เทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งอยู่ทาง ด้านใต้ขึ้นไปทางเหนือจดเชิงเขา ภูพานและชายขอบของเทือกเขาพญาเย็น ซึ่งอยู่ทางตะวันตกไป ทางตะวันออกจนจดแม่น้ำโขง บริเวณแอ่งโคราชนี้มีลักษณะ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลูกกระนด สลับกับลุ่มแม่น้ำโดยมีที่สูงอยู่ทาง ด้านตะวันตกและจะลาดต่ำลงไปทางตะวันออก มีแม่น้ำไหลลงสู่ แม่น้ำโขง คือ แม่น้ำชี กับแม่น้ำมูล

แอ่งที่ราบสกลนคร (Sakon Nakorn basin) เป็น แอ่งที่อยู่ทางตอนเหนือของภาคมีพื้นที่เล็กกว่าแอ่งที่ราบโคราช เริ่มตั้งแต่บริเวณชายขอบ เทือกเขาภูพานขึ้นไปทาง เหนือจนจด ริมฝั่งแม่น้ำโขงใน จ.หนองคาย และเริ่มตั้งแต่ภูกระดึงทางตะ วันตก ไปจนจดฝั่งแม่น้ำโขงใน จ.นครพนม แอ่งที่ราบนี้จะสูง ทางตอนใต้ซึ่งติดกับภูพานแล้วลาดต่ำ ไปทางเหนือและทางตะวัน ออก แม่น้ำสายต่าง ๆ ที่ไหลผ่านลงสู่แม่น้ำโขง คือ แม่น้ำสงคราม แอ่งน้ำจืดหรือทะเลสาบน้ำจืด คือหนองหาน ที่ จ.สกลนคร กับหนองหาน ที่อ.กุมภวาปี จ.อุดรธานี

ฤดูกาล

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน

ฤดูฝน เริ่มประมาณปลายเดือนพฤษภาคมหรือต้นเดือน มิถุนายนและไปสิ้นสุดในเดือนตุลาคม ฝนที่ได้รับความนิยมเป็นฝน ที่มากับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และจากพายุดีเปรสชัน ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือมักเกิดปัญหาฝนทิ้งช่วง โดยเฉพาะในปีที่ฝน เริ่มเร็วฝนอาจหยุดไประยะหนึ่งซึ่งจะทำให้พืชผลเสียหาย

ฤดูหนาว เริ่มประมาณกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือน กุมภาพันธ์ เดือนตุลาคมเป็นระยะเปลี่ยนฤดูจากฤดูฝนมาเป็นฤดู หนาว มวลอากาศเย็นหรือ ลมความกดอากาศสูงจากประเทศจีน เริ่มแผ่ลงมาปกคลุมโดยทั่วไป ซึ่งได้นำความเย็นและแห้งแล้งมา ลงสู่พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาค ทำให้อุณหภูมิค่อย ๆ ลดลง จังหวัด ทางตอนเหนือของภาคได้รับอิทธิพลจาก มวลอากาศเย็น หรือลม มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือนี้มากที่สุด จึงมีอุณหภูมิต่ำกว่าจังหวัด ทางตอนกลาง และตอนใต้ของภาค จ.เลย เป็นจังหวัดที่มีอุณหภูมิ โดยทั่วไปต่ำที่สุดของ ภาคและของประเทศ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มได้รับลมตะวันออกเฉียงใต้จากทะเล

จีนได้และจากอ่าวไทย แต่เนื่องจากภูมิภาคนี้อยู่ห่าง ไกลทะเล อุณหภูมิจึงสูงโดยทั่วไปและแห้งแล้ง

ลักษณะทั่วไปของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.จำนวนประชากร เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดและจำนวนประชากรถึง 21 ล้านคน หรือ ประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ จังหวัดที่มีประชากรเกินล้านคนมีถึง 10 จังหวัด คือ นครราชสีมา อุบลราชธานี อุดรธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด สุรินทร์ และสกลนคร

2.ความหนาแน่นของประชากร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีประชากรหนาแน่นเป็นที่ 2 ของประเทศ รองจากภาคกลาง บริเวณที่มี ประชากรหนาแน่นมากจะอยู่ในจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบอันกว้างใหญ่ และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ จังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นที่สุด ได้แก่ จ.มหาสารคาม จังหวัดที่มีความหนาแน่นรองลงไปได้แก่ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ กาฬสินธุ์ ยโสธร นครพนม อุดรธานี หนองบัวลำภู นครราชสีมา หนองคาย อำนาจเจริญ สกลนคร อุบลราชธานี ชัยภูมิ มุกดาหาร และเลย ซึ่งมีความหนาแน่นน้อยที่สุดในภาค

3.การเพิ่มของประชากร ประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการเกิดสูง เป็นภาคที่มีครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อพิจารณาถึง ภาวะการเจริญพันธุ์ตั้งแต่ พ.ศ 2525 เป็นต้นมา พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีภาวะการเจริญพันธุ์สูงที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ คือ มีอัตราการเพิ่ม 1.05 % จังหวัดที่มีอัตราการตายต่ำสุดได้แก่ จ.อุดรธานี บุรีรัมย์ และนครราชสีมา ส่วนจังหวัดที่มีอัตราการตายสูง ได้แก่ จ.นครพนม สกลนคร และจ.เลย

4.การอพยพย้ายถิ่นของประชากร ตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีจำนวนประชากรอพยพย้ายถิ่นภายในภูมิภาคสูงมาก เป็นการอพยพย้ายถิ่นจากจังหวัดตอนล่าง ซึ่งมีประชากร หนาแน่นกว่า ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ ประชากรยากจน ซึ่งได้แก่เขต จ.มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ไปจนถึงจังหวัดตอนบน คือ จ.หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู และเลย

ส่วนตอนล่างของภาคมีการอพยพย้ายถิ่นในภูมิภาคน้อย เป็นการอพยพย้ายถิ่นจาก จ.นครราชสีมา ศรีสะเกษ และสุรินทร์ ไปจนถึง จ.ชัยภูมิ มีพื้นที่ปลูกพืชไร่ กว้างขวางและต่อไปยังบุรีรัมย์ มีพื้นที่การทำการมาก แต่ประชากรหนาแน่นน้อยกว่าที่อื่น จ.นครราชสีมาซึ่งเปรียบดั่งประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตามประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นยังจัดว่าเป็นประชากรที่มีการอพยพย้ายถิ่นกระจาย ออกไปในภูมิภาคต่างๆมากที่สุด โดยเฉพาะเข้ามายัง ภาคกลางและกรุงเทพฯ เพื่อมาหางานทำเป็นสำคัญ ส่วนมากยังมีลักษณะเป็น

การย้ายชั่วคราว ซึ่งยังคงมีการย้ายเข้าออกอยู่ตลอดเวลา

ลักษณะประชากรทางด้านวัฒนธรรมและสังคม

1.เชื้อชาติ ชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือนับว่าเป็นเชื้อสายไทยแท้ และยังรักษาวัฒนธรรมในการพูดซึ่งเป็นภาษา ดั้งเดิมหรือรักษาประเพณีได้อย่างดีเช่นเดียวกับชาวไทยในภาคเหนือ ชาวไทยในภาคอีสานมักถูกเรียกว่า ลาว ซึ่งมีอยู่ หลายพวก เช่น ลาวกาฬ ลาวพวน ลาวพุงขาว แท้จริงแล้วชาวไทยภาคอีสานเป็นผู้สืบเลือดเนื้อของชนชาติไทยหรืออ้ายลาวที่มาตั้งอาณาจักรล้านช้าง และในสมัยรัชกาลที่ 2 ทรงยกเลิกเรียกชาวอีสานว่า ลาว แต่ให้เรียกว่าไทยลาว และเรียกพวกที่อยู่เขตจ.นครราชสีมาว่า ไทยโคราช

ชาวไทยในภาคอีสานยังแยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ เช่น กลุ่มคนไทยแถบลุ่มน้ำโขงที่เรียกว่า ไทยลาวและไทยกะเลิง (หรือไทยย่อและไทยย้อย) มีอยู่ใน จ.สกลนคร และนครพนม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มไทยบนที่สูง ได้แก่ ไทยดำ ไทยขาว ไทยแดง ไทยเหนือ ไทยพวกนี้เคยอาศัยในประเทศเวียดนาม แต่เนื่องจากภาวะสงคราม และการเมือง พวกนี้จึงได้ลี้ภัยเข้ามาอยู่ทางตอนเหนือของประเทศลาวและเลยเข้ามาทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เป็นพวกที่พูดภาษาไทยเหมือนไทยกลุ่มอื่น นับถือศาสนาและวิญญูณของบรรพบุรุษ และยังมีพวกไทยที่ เรียกตัวเองว่า"ผู้ไทย"(ภูไท) ซึ่งมีมากอยู่ในจ.อุดรธานี หนองบัวลำภู ร้อยเอ็ด ส่วนที่ จ.สกลนคร นครพนมและมุกดาหาร มี พวกไทยพวน

2.ศาสนา ชาวไทยอีสานนับถือพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นศาสนาที่เหมาะสมกับนิสัยใจคอของคนไทย ในระยะแรกนับถือนิกายมหายานแต่ก็ไม่ละทิ้งการนับถือผีสังเทวดาที่นับถือมาแต่เก่าก่อน ต่อมาเมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตที่ขอม เคยปกครอง ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาในภายหินยานจากพวกขอม ซึ่งได้รับมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง

3.ภาษา ภาษาเขียนชาวไทยอีสานมีลักษณะเช่นเดียวกับชาวไทยภาคเหนือ ตัวอักษรของชาวไทยภาคอีสานก็เหมือนตัวอักษรของชาวเหนือ คือ มีลัญจนามกลมซึ่งได้ต้นเค้ามาจาก อักษร

มอญโบราณ ในปัจจุบันชาวไทยภาคอีสานไม่สามารถ เขียนอักษรเหล่านี้ได้แล้ว เพราะใช้ภาษาไทยเหมือนกันทั่วประเทศ เว้นแต่ภาษาพูดที่ยังมีลักษณะเป็นภาษาท้องถิ่น

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวอีสาน

ความเป็นอยู่ของชาวไทยภาคอีสานค่อนข้างเรียบง่าย อุบาสัยข้อตรง อ่อนโยน ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม เป็นมิตร อุดม และมีระบบสังคมเป็นแบบเครือญาติ จนได้สมญาว่า "ถิ่นไทยดี" อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน ตลอดจนสำเนียงภาษาที่ใช้พูดและลักษณะผิวพรรณแล้ว วัฒนธรรมประเพณีของภาคอีสานแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

ภาคอีสานตอนบน หรือกลุ่มวัฒนธรรมแม่น้ำโขง ได้แก่ บริเวณพื้นที่เทือกเขาภูพานตอนบนไปจรดริมฝั่งแม่น้ำโขงหรือบริเวณแอ่งสกลนคร มีเทือกเขาใหญ่ น้อย รวมทั้งแอ่งต่าง ๆ มากมาย ตามเส้นทางเดินทางของแม่น้ำโขง มีประชากรจำนวนมากได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากฝั่งซ้ายมาสู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู อ่างนาจเจริญ อุตรดิตถ์ และจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ชาวไทยอีสานซึ่งมีมากถึง 95% แล้ว ยังมีชาวผู้ไทยอีกด้วย (เป็นคนไทยที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไทยหรือบริเวณเมืองแกลน หรือเดียนเบียนฟู ของเวียตนามในปัจจุบัน ซึ่งแคว้นสิบสองจุไทยเคยเป็นของไทยมาก่อน)

ภาคอีสานตอนล่าง อยู่ในบริเวณพื้นที่เทือกเขาภูพานตอนล่างหรือบริเวณแอ่งโคราช ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบสูง และแนวหินภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว เนื่องจากภาคอีสานตอนล่างเคยเป็นเส้นทางเดินทางของกลุ่มขอมโบราณ จึงมีโบราณสถานเก่าแก่ที่ได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมจาก "หัวเมือง เขมรป่าดง" มาก กลุ่มชนในภาคอีสานตอนล่างมีทั้งชาวเขมรสูง ชาวกูย (ส่วย) ชาวไทยโคราช ชาวกระโซ่ ชาวแสก ชาวภูลา และชาวไทยย้อ กลุ่มชนเหล่านี้อาศัยอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร ศรีสะเกษ และจังหวัดสุรินทร์

เครื่องแต่งกายพื้นบ้านของภาคอีสานเป็นผ้าทอมือทั้งจากฝ้ายและไหม สตรีไทยอีสานจะนุ่งผ้าขึ้นล้นแค่เข่า สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ เก้ามวย และทัดดอกไม้ ส่วนชายนุ่งกางเกงหรือโสร่ง สวมเสื้อ คาดผ้าขาวม้า เครื่องประดับส่วนใหญ่ทำด้วยเงินและทอง

สมัยโบราณงานทอผ้าถือเป็นกิจกรรมยามว่างจากงานประจำอื่น ๆ นอกจากจะใช้ผ้าทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม ผ้าขาวม้าทอเป็นเครื่องถวายพระ ผ้าห่อคัมภีร์ และผ้ากราบ ผ้าที่มีลวดลายประณีตงดงามขึ้นชื่อของภาคอีสาน คือ ผ้าลายขิด ผ้ามัดหมี่ และผ้าแพรวา

ภาษาพูดของชาวไทยอีสานคล้ายคลึงกับภาษาลาว ชื่อและสื่อเข้าใจได้ง่าย นับเป็นเอกลักษณ์เด่นอย่างหนึ่งของภาคอีสาน

อาหารอีสานรสชาติจะแซ่บ เผ็ดจัด และมีครบแทบทุก

รส อาหารที่ขึ้นชื่อคือ ส้มตำ ทำได้ทั้งมะละกอ แตงกวา มะม่วง กระเทียม มะยม มะเขือ และลั๊บปะรด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีต้มเครื่องใน ชกเล็ก แก้วฮ้อน (สุกี้อีสาน) ปลาลัม ลาบ น้ำพริก และแก้วต่าง ๆ จิ้มกับผัก ส่วนจังหวัดที่อยู่ติดแม่น้ำโขงจะมีปลา น้ำจืด รับประทานอีกด้วย (โดยเฉพาะปลาบึก) ชาวไทยอีสานส่วนใหญ่จะรับประทานข้าวเหนียว ยกเว้นในบางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่นิยมรับประทานข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว

การละเล่นในงานเทศกาลและเมื่อว่างจากภารกิจต่าง ๆ ของอีสานเหนือ นิยมการแข่งขันการพ้อน จังหวะรวดเร็วและสนุกสนาน เช่น แข่งบั้งไฟ ทมอล่า ฟ้อนภูไท ลำลางช่วง ลำเลาะดุม ประกอบเครื่องดนตรีประเภทพิณ แคน ซอ โปงลาง และโหวด ส่วนการละเล่นของทางอีสานใต้มีเรือมอ้นเร่ โกล่ม้ามวด เรือมตรุษ เรือมจันเตราะ เจริ่ง กันตรึม และโกโบบ ดิงดิง ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไม่นิยมใช้เครื่องดนตรีประเภทพิณและโปงลาง แต่จะใช้กลองเลี้ยง ทมาប់ ฆู โทนดินเผา กลอง สากไม้ ปี่ ตรว และเสนงกล

ด้วยเหตุที่อีสานเป็นดินแดนค่อนข้างแห้งแล้งตลอดปี ชาวอีสานจึงมีประเพณีหรือพิธีแก้เคล็ดเกี่ยวกับการขอฝน เป็นการบนบานศาลกล่าวหรืออ้อนวอน ต่อเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยบันดาลให้ฝนตก เพื่อพืชพันธุ์ธัญญาหารจะได้เจริญงอกงาม ประเพณีดังกล่าวได้สะท้อนออกให้เห็นในงานบุญต่างๆ ที่หาดูไม่ได้ในภาคอื่น เช่น งานประเพณีบุญบั้งไฟ ตัวบั้งไฟที่จะยิงขึ้นไปบนท้องฟ้าจะประดับด้วยนาครอันเป็นสัญลักษณ์ของผู้ให้น้ำ

พิธีแห่นางแมว เนื่องจากเชื่อว่าแมวเป็นสัตว์ที่เกลียดน้ำ ดังนั้นจึงจับแมวมาแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน ผ่านบ้านไหนก็จะเอาน้ำใส่จานเพื่อเรียกร้องให้เทพยดา เห็นใจแมวและยอมให้ฝนตก

พิธีแหกนาสู่วัว และพิธีสู่วัววัว-ควาย เป็นพิธีขอความอุดมสมบูรณ์ให้พืชพันธุ์ธัญญาหาร

สำหรับวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของทางหัวเมืองอีสาน กล่าวได้ว่าจังหวัดอุบลราชธานีมีประวัติเป็นรากฐานแห่งการขยายพระพุทธศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษาและงานแห่ปราสาทผึ้ง พิธีทำบุญข้าวประดับดิน พิธีทำบุญข้าวสาก พิธีบุญผะเหวด ประเพณีกองบวช-กองฮุด และพิธีทำบุญข้าวจี ส่วนประเพณีอื่นๆ ที่ยังคงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้แก่ ประเพณีกินตอง ประเพณีรำผีฟ้า ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีแห่ผีตาโขน พิธีผัดผี พิธีบายศรีหรือเรียกขวัญ

ลักษณะศิลปะที่ปรากฏในประติมากรรมและสถาปัตยกรรมมีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และต่อมาจนถึงสมัยขอมเรืองอำนาจ ดังจะเห็นได้จากโบราณสถาน ที่มีอยู่ทั่วไป เช่น ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

